



# O fiasco do fisco

## Introdución

**Na presente proposta didáctica, encóntranse varias actividades cuxo eixo teórico é a fiscalidade mais que, ademais, axudan a traballar na aula as competencias chave, a competencia global e os elementos transversais.**

### Competencias chave

Desde hai anos, a Unión Europea insiste na necesidade de introducir nas nosas aulas as competencias chave para que, desta forma, cada individuo poida desenvolverse persoal, social e profesionalmente.

Segundo o Real Decreto 1105/2014, “para unha adquisición eficaz das competencias e a súa integración efectiva no currículo, deberán ser deseñadas actividades de aprendizaxe integradas que permitan ao alumnado avanzar para os resultados de aprendizaxe de máis dunha competencia ao mesmo tempo”.

Tendo en conta o anterior, as competencias chave que se desenvolverán ao longo desta proposta didáctica son as seguintes:

- Comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía
- Competencia dixital
- Competencias sociais e cívicas

### Competencia global

Tendo en conta o contexto de globalización das últimas décadas e a auxe da tecnoloxía, o mundo que enfrontan hoxe os máis mozos dista moito do das súas xeracións anteriores. Na actualidade, os nosos estudantes viven nunha sociedade que muda rapidamente, moi diversa, intensamente interconectada e totalmente interdependente.

Para adaptar as escolas a esta realidade tan complexa, organizacións como a OCDE propoñen fomentar nos centros educativos a competencia global. Esta competencia axudaría os máis mozos a comprenderen e se integren

## sumario

p. 03 O que vemos...?

p. 04 O sistema fiscal

p. 03 O sistema tributario

p. 09 O sistema orzamentario

p. 10 Os paraísos fiscais

p. 13 Os modelos fiscais

p. 14 O papel da cidadanía



neste mundo interconectado, entendendo as diferenzas como algo positivo e vantaxoso para todos.

Por tanto, o que é a competencia global? Segundo a OCDE, “é unha capacidade multidimensional. Os individuos globalmente competentes poden examinar cuestións locais, globais e interculturais, entenden e aprecian diferentes perspectivas e visións do mundo, interactúan con respecto e éxito con outros, e actúan tendo en conta a sustentabilidade e o benestar colectivo.”

Esta guía didáctica ten moi presente a competencia global. A través das súas actividades, desenvólvese no alumnado unha visión máis completa da complexidade dos modelos fiscais actuais, a forma en que a globalización influíu nestes e, especialmente, como afecta todo iso á cidadanía.

### Elementos transversais

Estes son os elementos do currículo que deben ser tratados de maneira transversal en todas as materias. Dentro destes elementos, hai un espazo fundamental dedicado propiamente á educación en valores e á súa promoción nas aulas.

“As Administracións educativas fomentarán a aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto polos Dereitos Humanos, o respecto polos homes e mulleres por igual...”. Real Decreto 1105/2014.

Grazas ás diferentes actividades da presente proposta didáctica, son fomentados os seguintes elementos transversais:

- A comprensión lectora
- A expresión oral e escrita
- As Tecnoloxías da Información e da Comunicación

Dando especial importancia a este último elemento, propio da educación en valores:

- A educación cívica e constitucional



# 1. O que vemos...?

## Obxectivos:

- Fomentar la reflexión crítica sobre las diferentes realidades que coexisten en la actualidad.
- Inspirar curiosidad sobre el tema de la fiscalidad y sus implicaciones reales.

## Temporalización:

Este apartado durará aproximadamente 15/20 minutos. Consta de dos actividades diferentes.

## Materiais:

- Fotografía de Tuca Vieira (Favela Paraisópolis, haciendo frontera con el distrito de Morumbi, en São Paulo, Brasil) con la diferencia entre dos barrios.
- Folios, rotuladores/bolígrafos, cinta adhesiva/chinchetas. Un espacio en una pared del aula.

## Metodoloxía:

- Trabajo de reflexión individual.
- Trabajo colaborativo/grupal.

## Orientacións:

### Actividade 1: O que pensarías se...?

Nesta actividade inicial é fundamental que se busque a empatía para, a través desta, fomentar o espírito crítico e a curiosidade dos e das estudantes.

Para iso, debe prepararse unha serie de preguntas que faciliten a reflexión individual e consigan pór, pouco a pouco, o alumno en situación. Por exemplo:

- Credes que cheira diferente dependendo do barrio? A que cheira en cada un dos lados do muro?
- Podemos ver as casas por fóra, mais como serán por dentro? Terán internet, computadores, lavadoras, microondas, televisión, etc.?
- Haberá diferenzas nas súas mesas? Comerán o mesmo?
- Como credes que é o día a día dun adolescente no lado dereito da fotografía? E no esquerdo?

- Se paseásedes por estes lugares estando de vacacións, que veríades?
- O que pensarías se estiveses no lado dereito? E se estiveses no lado esquerdo?
- Se vivises en São Paulo, que lado escollerías para vivir?

### Actividade 2: Opinións grupais

Unha vez concluído o xogo de preguntas, o alumnado será distribuído en grupos de 4-5 persoas e deberá escribir nunha folla unha palabra ou frase curta que resuma moi brevemente as súas opinións/sensacións/emocións cando ollan a fotografía.

Despois de todos teren acabado, colocárase a fotografía de São Paulo no centro da parede e todas as follas en volta dela. Isto ficará na parede mentres se estude fiscalidade, para teren sempre presente esta primeira actividade. O resto dos traballos da proposta didáctica realizados na aula será exposto xunto/ao redor desta fotografía e as follas coas opinións dos alumnos.

É importante dar a coñecer de forma atractiva o traballo que vai ser realizado, para que o alumnado se sinta implicado, comprometido no que se propón, esperanzado e curioso.

O papel do docente será de apoio, deixando ao alumnado o protagonismo da aula. Dentro desta actividade, será fundamental traballar a educación en valores, en especial o valor da empatía, para traballar a partir dela o resto do temario.



## 2. O sistema fiscal

### Obxectivos:

- **Coñecer, de forma xeneralizada, os primeiros conceptos do sistema fiscal.**
- **Realizar unha primeira aproximación xeral á estrutura do sistema fiscal.**

### Temporalización:

Esta sección completa ten unha duración de tres sesións de 50 minutos. Está dividido en tres actividades, cada unha delas con diferentes fases.

### Materiais:

- **Actividade 3:** Tarxetas coas preguntas. Distribúese unha tarxeta por alumno/a. Caderno/follas e bolígrafos.
- **Actividade 4:** Tarxetas coas diferentes situacións. Distribúese unha tarxeta por alumno/a.
- **Actividade 5:** Enquisa “Quen debería pagar...?”. Unha enquisa por alumno. Lectura “Pistas para a reflexión”. Caderno/follas e bolígrafos. Espazo para pendurar as reflexións finais de cada grupo.

### Metodoloxía:

- Traballo colaborativo: Participación do alumnado nunha comunidade de diálogo de forma cooperativa. Troco crítico de información e elaboración de propostas comúns.
- Traballo individual reflexivo.
- Debate dirixido.

### Orientacións:

#### Actividade 3: Pagamos demasiados impostos?

- Dinámica para traballar por parellas. Tempo: 20 min.
- Dinámica para traballar por equipos. Tempo: 15 min.
- Dinámica para traballar co grupo ao completo. Tempo: 15 min.

Nesta primeira actividade, trata-se de se aproximarse do sistema fiscal e se sentir implicado. A persoa que dinamice a actividade distribuirá unha tarxeta a cada estudante (as tarxetas encóntranse no caderno de actividades).

Recoméndase coidar especialmente a participación de todos os membros do grupo e a axilidade dos intercambios en cada fase, máis que a precisión conceptual, que se irá conseguindo pouco a pouco nas seguintes actividades.

Para traballar co alumnado de menor idade, podemos suprimir as cuestións 7 e 8, se nos parecen demasiado complexas.

#### Actividade 4: Un mundo sen impostos

Neste segundo momento, trátase de reflexionar sobre a utilidade do sistema fiscal.

A persoa dinamizadora explica a actividade introducindo unha situación hipotética: “Imaxina un mundo onde non tivéssemos que pagar impostos. Que bo!, non é?... Imos ver o que faríamos nese ‘mundo marabilloso’ perante certas situacións que poden pasar”. Despois, distribúe a cada persoa unha tarxeta ao azar (as tarxetas encóntranse no caderno de actividades).

- Dinámica para traballar de xeito individual. Tempo: 10 min.
- Dinámica para traballar por equipos. Tempo: 20 min.
- Dinámica para traballar co grupo ao completo. Tempo: 20 min.



### Actividade 5: Que sociedade queremos?

Nesta terceira actividade, búscase que o alumnado comprenda que o sistema fiscal non é neutro e que afecta directamente o modelo de sociedade que pretendamos construír.

A persoa dinamizadora explicará a actividade propondo: *“Imos revisar as necesidades que vimos na actividade anterior para pensar agora quen debe pagar o custo dos recursos necesarios en cada caso”*. Despois, distribuirá a cada estudante unha enquisa (encóntranse no caderno de actividades) e proporalle

que indique na columna correspondente quen cre que debe facer fronte a cada necesidade.

- Dinámica para traballar de xeito individual. Tempo: 10 min.
- Dinámica para traballar en equipos. Tempo: 25 min.
- Dinámica para traballar co grupo ao completo. Tempo: 15 min.

Recoméndase expor os documentos finais sobre *“A sociedade que queremos”* a xeito de murais motivadores e punto de partida para sucesivas actividades.

## 3. O sistema tributario

### Obxectivos:

- Coñecer algúns dos impostos máis importantes presentes no sistema fiscal español.
- Analizar o peso que ten cada un deses impostos na recadación.
- Descubrir o modelo impositivo que rexe no noso país.
- Dialogar e avaliar de forma crítica sobre a recadación dos impostos actualmente

### Temporalización:

Esta sección completo ten unha duración de tres sesións de aula, con 50 minutos cada unha. Está dividido en catro actividades. Se fose necesario, podería reducirse a dúas sesións, sempre que a documentación da investigación dos impostos sexa proporcionada ao alumnado.

### Materiais:

- **Actividade 6:** Fichas con cada un dos impostos que serán estudados.
- **Actividade 7:** A decidir por cada docente o tipo de investigación. *Investigación semidirixida:* Ligazón á internet. Podería ser realizada cos móbiles ou portátiles dos alumnos ou na sala de informática. Para investigar os diferentes impostos e o seu funcionamento, poden ser suxeridas as seguintes páxinas web:

- Portal de Educación Cívico-Tributaria. Axencia Tributaria: <https://bit.ly/2LlLmQZ>
- Fiscalidade e impostos dos autónomos. Infoautónomos: <https://bit.ly/2PJ7V2q>
- #StopImpostoSucesiones: <https://bit.ly/2EyOFDY>
- Investigación dirixida:* fornecer o dossier onde se encontran os resumos dos diferentes tipos de impostos.

- **Actividade 8:** Información sobre o xogo de rol. Fichas de cada personaxe/rol cos datos detallados de cada caso. Cadro para completar cos cálculos realizados.

### Metodoloxía:

- Traballo colaborativo: Participación do alumnado nunha comunidade de diálogo e de forma cooperativa.
- Investigación crítica.
- Debate dirixido.



### Orientacións:

Estas actividades teñen como obxectivo que o alumnado coñeza cales son os distintos impostos do sistema fiscal español, en que consisten, como funcionan e como se aplican en cada caso, sen entrar en máis detalle que o necesario para alcanzar unha familiarización con cada imposto.

Haberá dous traballos grupais diferenciados (actividades 7 e 8). Os grupos poderán ser os mesmos con que se traballou nas fases anteriores ou en novas formacións.

### Actividade 6: Os impostos

Na chuvia de ideas, no caso de na conversa non xurdiren todos os impostos, pódese recorrer ás fichas que describen cada un dos impostos (encóntranse no dossier na páxina 4) e completar e corrixir a información recollida.

Esta información pode axudar a dinamizar a reflexión:

- Impostos directos: son os que recaen directamente sobre as persoas ou sobre as empresas, sexa porque foi obtido un beneficio ou polo uso dun ben que se posúe.
- Impostos indirectos: repercuten na economía dunha persoa gravando o consumo de bens e servizos, así como a transmisión de bens e dereitos.

### Actividade 7: Investiguemos os impostos

Propónse dividir o alumnado en grupos e que cada equipo investigue sobre un dos seguintes impostos:

Primeiro, divídese o alumnado en cinco equipos, chamados equipos-base. Cada grupo estudará e tornarase en “especialista” nun dos tipos de impostos:

**Grupo 1:** IVE e Transmisións

**Grupo 2:** IRPF e Alfándegas

**Grupo 3:** IE e IAE

**Grupo 4:** IS e IBI

**Grupo 5:** ISD

A investigación grupal pode proporse aberta, usando distintos instrumentos, como libros de economía, internet, entre outros, ou dirixida, para o cal poden ser usados os resumos sobre o funcionamento dos impostos que están recollidos no dossier. Igualmente, poden serlles fornecidas as páxinas web que se encontran na sección de materiais desta guía didáctica.

Unha vez que cada equipo-base teña investigado o seu imposto, chegou o momento de separalos.

O motivo é formar novos grupos, mais a súa formación non poderá ser ao azar. Cada equipo estará formado por unha persoa “especialista” en cada imposto e, desta forma, poderá explicar ao resto do seu novo grupo o imposto que investigou previamente. Por tanto, cada grupo estará composto por unha persoa “especialista” en IVE e Transmisións, unha en IRPF e Alfándegas, unha en IE e IAE, unha en IS e IBI e unha en ISD.

Esta parte será imprescindible para poder levar a cabo a seguinte actividade, o xogo de rol, pois estes grupos serán despois quen personifiquen un papel diferente.

### Actividade 8: Xogo de rol

O xogo persegue que o alumnado se familiarice coa presenza e co funcionamento dos impostos nas nosas vidas, así como tornar visíbel a desigualdade que se xera pondo a maior carga impositiva nos impostos indirectos en lugar dos directos.

É fundamental que os equipos estean formados por cinco membros, tendo en conta que cada persoa debe ser “especialista” nun dos impostos. Caso contrario, a tarefa non poderá ser realizada completamen-



te. Serán feito tantos grupos como se xulgar máis adecuado para o seu bo funcionamento, aínda que isto supoña duplicar os papeis.

Unha vez constituídos os equipos, a cada uno corresponderalle un personaxe.

**Grupo A:** Mozo/a emprendedor/a.

**Grupo B:** Empresario/a do IBEX 35.

**Grupo C:** Traballador/a por conta allea.

**Grupo D:** Desempregada longa duración.

**Grupo E:** Desempregado/a con prestación por desemprego.

Despois, terán que calcular a cantidade total de impostos que o seu personaxe debe pagar durante un ano, detallado por cada unha das actividades económicas que realiza e en total. Igualmente, deberán calcular a porcentaxe que o pagamento de todos os impostos representa con relación a todos os ingresos que ten o seu personaxe.

Moitas das cantidades veñen dadas, excepto os gastos ordinarios, que se terán que supor para cada caso (se se considerar adecuado, recordamos que se pode simplificar dándolle as solucións). É importante lembrarllles que traten de ser realistas tendo en conta o seu personaxe e que reflexionen sobre todos e cada un dos gastos que deben afrontar. É tamén necesario ter en conta cales son os diferentes impostos que gravan os produtos que se consomen.

Despois de calculadas todas as cantidades, serán expostas e detalladas nas táboas que se lles entregará.

Finalmente, cada grupo fará a análise dos resultados, indicando cales son os impostos que máis gravan no orzamento de cada familia, reparando ben en cales son directos e cales indirectos, observando especialmente o IRPF e o IVE.

Unha vez realizada esta análise, cada equipo escollerá unha persoa para que expoña a toda a aula os resultados da realidade do seu personaxe. Cando todos os equipos teñan feito a súa exposición, será organizada unha discusión ou debate crítico para reflexionar sobre as consecuencias de ter un sistema fiscal regresivo e inxusto e pediránselles propostas para conseguir un sistema fiscal máis xusto.

**ADVERTENCIA:** Dependendo do tempo do que dispoñamos, así como dos obxectivos de aprendizaxe que nos propoñamos, como poidan ser o funcionamento técnico dos impostos ou o desenvolvemento da competencia matemática, pódese simplificar ou non o referido xogo segundo o criterio do profesorado. Esta adaptación é posíbel ao lles poder fornecer gran parte ou mesmo todos os resultados que se encontran no anexo das solucións, tendo en conta que as cantidades son ficticias e non corresponden a ningún caso concreto.



## SOLUCIONES:

IMPOSTOS	Grupo 1 Autónomo	Grupo 2 Empresario IBEX	Grupo 3 Trabajadora por cuenta allea	Grupo 4 Desempleada larga duración	Grupo 5 Desempleado/a cobrar prestación
IVE	-52 € (soporta 1.972 €) (7,6% dos ingresos líquidos)	47.500 € (7,4% dos ingresos líquidos)	2.339 € (9,7% dos ingresos líquidos)	900 € (16% dos ingresos)	1.498 € (20% dos ingresos líquidos)
IE	1.511 €	7.100 €	1.837 €	200 €	374 €
IBI	332 €	3.732 €	337 €		287 €
IRPF	723 € + 5.631 € (retido)	12.640 € + 302.336 € (retido)	-534 € + 4.392 €		-237 € + 576 €
ISD	1.867,3 €	1.993 €	2.049,46 €		
IAE	1.600 €				
IS		2.928 €			
TOTAL IMPOSTOS	13.584,3 €	378.229 €	10.420,46 €	1.100 €	2.501 €
Ingresos brutos	30.957 €	944.800 €	28.632 €		7.776 €
% Impuestos brutos (con IRPF)	43,8%	40,03%	36,4%		32%
Ingresos líquidos	25.326 €	642.464€	24.240 €	5.400 €	7.200 €
Impostos líquidos* %	7.953 € 31,4%	75.893 € 11,8%	6.028,46 € 23%	1.100 € 20,4%	1925 € 26,7%

\* Estes son os que exclúen o imposto de IRPF retido nos ingresos de cada traballador/a ou desempleado/a.

### Actividade 9: Valorizamos o que cremos que se nos dá gratis?

Nesta actividade, trátase de reflexionar sobre cuestións como a responsabilidade no uso do público, as diferentes actitudes co que obtemos de forma gratuíta e que nin moito menos é gratis, o principio de solidariedade e distribución dos bens e a esixencia e implicación da cidadanía para ter uns servizos públicos de calidade.

Para xerar o debate, podemos colocar estas preguntas inspiradoras:

- Como credes que se percibe o funcionamento do público?
- Cal é o noso comportamento con respecto aos servizos públicos?
- Que valor lle damos ao que se nos dá gratis?
- Credes que é conveniente ou non darlle valor introducindo un copagamento dos servizos públicos?

Convidaremos o alumnado a que exprese os seus argumentos de forma organizada e respectando a vez de palabra, e o profesorado actuará de moderador e propondo cuestións para esclarecer e pedir xustificacións de cada unha das posicións mantidas, tentando que formulen conclusións coherentes e sustentadas en razóns.





## 4. O sistema orzamentario

### Obxectivos:

- **Comprender e analizar os diferentes segmentos de gasto nos Orzamentos do Estado.**
- **Distinguir dentro destes o que é gasto social e canto se destina a el.**
- **Xerar no nivel grupal unha consciencia crítica a fin de potenciar unha mudanza social no nivel local.**
- **Analizar e crear representacións pictográficas (viñetas) como medio de expresión.**

### Temporización:

Esta sección pode ser realizada en tres sesións con 50 minutos cada unha. Está dividido en dúas fases. A primeira fase, que estuda o gasto público, consta dunha actividade introdutoria. A segunda fase, que estuda o gasto social, consta de tres actividades diferentes.

### Materiais:

- **Actividade 10:** Papel, bolígrafo e acceso á internet para busca de datos. Os estudantes deberán traballar na aula de informática ou na aula habitual cos seus portátiles ou móbiles.
- **Actividade 11:** Papel, bolígrafo.
- **Actividade 12:** Papel, bolígrafo.
- **Actividade 13:** Viñetas para analizar. Papel, bolígrafos, rotuladores, pinturas... (material para debuxar as viñetas).

### Metodoloxía:

- Traballo colaborativo: que permita ao alumnado traballar xuntos na consecución de metas comúns.
- Investigación crítica: utilización das TIC e ferramentas de cálculo.
- Debate dirixido: potenciar debates para chegar a conclusións e acordos comúns.
- Traballo individual: traballar a lectura de documentos escritos e visuais, e resaltar o aspecto interpretativo e representativo destas.

### Orientacións:

#### Actividade 10: Investiga sobre gasto público

Unha vez que se lles explicou o que é o gasto público, divídese a aula en

grupos. Os grupos poderán ser os mesmos con que se traballou nas fases anteriores ou novas formacións.

Comezase investigando por grupos e cada grupo vai traballar un gasto diferente. Os gastos a investigar son: débeda pública, defensa, orde pública e seguridade, pensións, sanidade e servizos sociais, educación, cooperación, infraestruturas, desemprego, cultura.

Para a investigación, proporcionárase aos estudantes a páxina web: <https://dondevanmisimpostos.es>. Aquí poderán encontrar o gasto público por sectores de cada Comunidade Autónoma.

Ademais, os alumnos realizarán unha busca de noticias sobre os gastos propostos para tornar visíbel en que se gasta o orzamento do Estado. A idea é completar a táboa que se xunta entre todos para, posteriormente, expola e comentala.

#### Actividade 11: A debater

Despois de os estudantes teren comprendido o que é gasto social, serán formados novamente os equipos da actividade anterior e será proposta a seguinte pregunta: que criterios poden ser utilizados para definir un gasto social fronte a outro non social? Para axudalos, presentaránselles as seguintes hipóteses:

Comprar unha fragata de guerra  
Rescatar un banco  
Pagar as pensións  
Construír unha liña de AVE  
Construír unha escola para que o alumnado non estude en barracas

Eles deberán considerar se estas accións son un gasto social, por que si ou por que non, a quen benefician e como o fan. A través deste pequeno debate grupal, deben ser capaces de identificar e facer unha



listaxe sobre que criterios poden ser utilizados para definir un gasto social fronte a outro non social.

Unha vez que todos os grupos decidisen os seus criterios e teñan a súa listaxe, a idea é pór en común as conclusións a que chegaron os diferentes grupos e extraer unha idea xeral entre todos.

### Actividade 12: Implicacións

Despois de comprender o que é gasto social e as súas implicacións, os grupos recuperarán as noticias encontradas na Actividade 10 e responderán ás seguintes preguntas:

Cales delas fan referencia a un gasto social e cales non?

Considérase que algunha das accións reflectidas nas noticias axuda a combater a desigualdade?

### Actividade 13: Expresar sen palabras

No comezo desta última actividade, proporcionarase ao alumnado unhas viñetas. Os estudantes, que continúan a traballar en equipo, tentarán resumir e/ou interpretar as ilustracións: que contan e que critican? Desta forma, traballarase a interpretación da linguaxe visual e a importancia que pode chegar a ter como medio de comunicación e poder de transmisión.

Despois, cada grupo deberá debuxar outra viñeta que exprese o contrario; isto é, en lugar de facer unha crítica, realizarán unha interpretación positiva dunha das ilustracións expostas, resaltando o valor que estaba omitido. Exemplo: se hai unha ilustración de dous banqueiros que critica a cobiza, os estudantes deberán realizar unha que represente a xenerosidade. Unha vez que se finalicen as viñetas, deberán colocarse na parede xunto aos traballos previos realizados.

## 5. Os paraísos fiscais

### Obxectivos:

- Coñecer o significado dos conceptos “evasión”, “elusión”, “fraude fiscal” e paraísos fiscais, e o que implican.
- Comprender as prácticas habituais das cales se benefician aqueles que non desexan pagar os impostos que lles corresponden.
- Favorecer unha opinión crítica dos alumnos sobre estas prácticas.

### Temporización:

Esta sección pode ser realizada en tres períodos lectivos con 50 minutos cada un. Está dividido en catro actividades diferentes.

### Materiais:

- **Actividade 14:** Pantalla, proxector, computador/tablet/móbel con ligazón á internet e altosfalantes. Vídeo “20 € unha caña”.
- **Actividade 15:** Espazo para realizar a táboa entre todos. Información proporcionada polo profesor o/y conexión a internet para unha busca de información.

- **Actividade 16:** Pantalla, proxector, computador/tablet/móbel con ligazón á internet e altosfalantes. Vídeo “O sándwich holandés”. Papeis coas 12 preguntas (dependerá do número de equipos, mais recoméndase que por cada equipo haxa unha montón diferente coas 12 preguntas en diversas ordes).

- **Actividade 17:** Pantalla, proxector, computador/tablet/móbel con ligazón á internet. Papelógrafos, cartolinas ou algún material grande onde os alumnos poidan escribir e debuxar.

**Metodoloxía:**

- Utilización e aplicación das TIC para buscar información, selecciónala e plasmala no resultado do traballo.
- Traballo colaborativo: participación do alumnado nunha comunidade de diálogo e de forma cooperativa.
- Organizadores gráficos grupais: presentación da información organizada de dúas formas diferentes, unha táboa e mural.

**Orientacións:****Actividade 14: Indignámonos!**

Para introducir o tema, verase na aula “20 € unha caña” e realizarase unha chuvía de ideas ordenada para coñe-

cer as opinións dos alumnos. Trátase de provocar a indignación fronte a esta situación para interesar aos estudantes con relación a este tema.

**Actividade 15: Definicións**

A aula será dividida en tres equipos. Trátase de dar a coñecer o significado dos conceptos “evasión”, “elusión” e “fraude fiscal”. Poderase traballar con información fornecida polo docente ou deixárase un espazo para que os estudantes investiguen os conceptos.

É fundamental que estes fiquen claros e que o alumnado saiba distinguiilos, especialmente tendo en conta cales entran dentro da legalidade e cales non. Para iso, pediráselles que busquen exemplos simples para cada caso e que completen entre toda a aula a táboa seguinte. Aquí ofrécese a resolución:

	Deliberado?	Causado por...?	É ilegal?	Como se fai?	Exemplos
<b>Elusión</b>	Si	Pagar menos impostos	Está ao límite da legalidade	Aproveitan baleiros legais ou leis que foron realizadas con outros motivos...	Paraísos fiscais * (Ver vídeo “O sándwich holandés” para unir coa seguinte actividade)
<b>Evasión</b>	Si	Pagar menos impostos	Es ilegal	Ocúltanse ingresos ou certo tipo de información, atrásanse entregas...	Compro unha casa, mais unha parte do prezo págo “en negro” ao vendedor para pagar menos impostos por esta adquisición.
<b>Fraude</b>	Si	Pagar menos impostos	Es ilegal	Falsifican documentos, alteran libros de contabilidade, etc.	Un empresario mente no seu libro de contas para que pareza que gañou menos diñeiro.

Unha opción alternativa para axudar á reflexión é que a persoa dinamizadora lea a seguinte listaxe de situacións e que o alumnado vaia decidindo a cal dos tres conceptos fai referencia:

- O señor Xoan ziño declara menos do que gaña e oculta a diferenza, de xeito que a Autoridade Impositiva non a pode rastrear.
- A cantante Papon dá doazóns a organizacións caritativas que realmente non funcionan como tal.
- A señora Pepiña di que vive nun lugar (p. ex., Andorra) cando

realmente vive en Barcelona, onde se pagan moitos máis impostos.

- Os avogados do futbolista Chapuliño crean sociedades financeiras en que investir mais que só están creadas para a dedución de impostos.
- A familia Millionetti compra unha famosa obra de arte a un amigo e oculta a súa adquisición.
- O empresario Pepiño falsifica facturas para que pareza que os seus gastos son moito maiores.
- A banqueira Dollarcina coloca unha parte das súas posesións a



nome de súa nai e de seus fillos como seus beneficiarios (testas de ferro).

- O deportista Pelotis compra un iate a través dunha compañía rexistrada nas Illas Caimán.

### Actividade 16: “O sándwich holandés”

Esta actividade é proposta para que os/as estudantes comprendan que son os paraísos fiscais e como algunhas empresas multinacionais e grandes fortunas evitan pagar impostos dentro da legalidade. Para iso, será visto o vídeo “O sándwich holandés”, mostrarase o mapa cos paraísos fiscais que existen no mundo, e investigarase sobre os dous escándalos máis importantes nos últimos anos: os “Papeis do Paraíso” e os “Papeis do Panamá”.

A actividade de ensino-aprendizaxe a realizar será un xogo didáctico cuxa base será unha investigación semiguiada na internet. A aula, dividida en equipos de tres ou catro alumnos, realizará unha actividade similar a unha webquest, aínda que o formato desta poderá ser decidido por cada profesor/a: as follas serán entregadas en formato físico, será utilizado un blog creado polo/a profesor/a, será utilizada a páxina web do centro educativo... Todo dependerá das posibilidades de cada docente.

O docente ofrecerá unha serie de preguntas, que irán respondendo despois de buscar a información na internet, e, segundo van respondendo, van avanzando. As preguntas poden ser moi concretas algunhas, outras de redacción... Mentres non se teña respondido a unha, non poderá pasarse á seguinte e o/a profesor/a deberá verificar que sexa a resposta correcta. Recoméndase que o/a profesor/a teña todas as preguntas e que as vaia dando dunha nunha para se asegurar que todos buscan información sobre o mesmo tema ao mesmo tempo e que non se reparten as preguntas.

Desta forma, todos coñecerán toda a información.

- 1 O que é un trust?
- 2 O que é unha sociedade offshore?
- 3 Por que a Irlanda é un paraíso fiscal (segundo Oxfam Intermón)?
- 4 Dáme tres nomes de españois presentes no escándalo dos Papeis do Paraíso.
- 5 O que son os Papeis do Panamá? Que bufete está implicado e cal era a súa función?
- 6 Como conseguiu Lewis Hamilton comprar un avión? Por que o fixo desa forma?
- 7 Que son os Papeis do Paraíso? Que bufete está implicado e cal era a súa función?
- 8 Cales son os cinco paraísos fiscais máis agresivos do mundo segundo Oxfam Intermón?
- 9 Dime o nome dun deportista, un realizador de cinema, un escritor e unha personalidade dentro do ámbito do fútbol (non futbolista) que estean implicados dentro dos Papeis do Panamá.
- 10 Dime o nome de dous paraísos fiscais na Asia, dous na América e dous que estean dentro da Unión Europea.
- 11 Cantos habitantes hai nas Illas Virxes Británicas e cantas empresas están rexistradas alí? Por que ocorre iso?
- 12 Quen utilizan os paraísos fiscais segundo comprobaches? (Esta será sempre a última pregunta, independentemente da orde das anteriores.)

Cada equipo deberá responder ás 12 preguntas. Recoméndase que a orde sexa diferente para cada gru-



po, para non se poderen copiar os uns aos outros tan facilmente, excepto a última, que irá sempre no final. O grupo que antes responda a todas as preguntas será o vencedor (se ten ou non premio será decisión do docente).

Poderá pórse, ou non, unha serie de limitacións:

- Non poderá ser utilizada a Wikipedia.
- Terán que mostrar ao/á profesor/a a fonte da cal tiraron as súas respostas.
- O número de móbiles por equipo.

### Actividade 17: O que nos quitan?

Esta actividade ten o obxectivo de que o alumnado sexa consciente da gran repercusión que teñen na so-

cidade os comportamentos fraudulentos e por que hai que loitar contra eles.

A través da linguaxe audiovisual, o alumnado porá valor a obxectivos e servizos cotiás, como, por exemplo, o prezo dunha cama de hospital por día, 1 m<sup>3</sup> de auga depurada, o escorrega dun parque infantil, un campo de fútbol, a iluminación pública dunha cidade, a pensión media dun xubilado, as festas patronais dunha vila media, a Lei de dependencia por persoa por mes, etc.

A persoa dinamizadora poderá pedir aos e ás estudantes que veñan á aula con esas fotos feitas co teléfono móbil ou coa tablet para imprimilas e penduralas no mural, mentres se abre o debate.

## 6. Os modelos fiscais

### Obxectivos:

- Observar as consecuencias dos modelos fiscais diferentes do español e as súas repercusións nos cidadáns.
- Recoñecer os paralelismos que existen entre a República Dominicana e os EUA.

### Temporalización:

Esta sección pode ser realizada aproximadamente nunha sesión de 30 minutos.

### Materiais:

**Actividade 18:** Vídeo “O diario de Leoncio” e artigos sobre a reforma fiscal dos EUA.

### Metodoloxía:

Debate dirixido.

### Orientacións:

### Actividade 18: Leoncio e a reforma fiscal dos EUA.

Para ir fechando o tema, será analizado o modelo fiscal de dous países: República Dominicana e EUA.

Para o caso da República Dominicana, verase o vídeo “O diario de Leoncio”.

Para o caso dos EUA, serán utilizados os artigos seguintes:

- [https://elpais.com/internacional/2017/12/02/estados\\_unidos/1512198998\\_778781.html](https://elpais.com/internacional/2017/12/02/estados_unidos/1512198998_778781.html)
- <https://www.theguardian.com/us-news/2017/dec/19/donald-trump-tax-bill-plan-house-approves-senate>
- [https://elpais.com/internacional/2017/12/19/actualidad/1513712897\\_389004.html](https://elpais.com/internacional/2017/12/19/actualidad/1513712897_389004.html)
- <https://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-42422566>

O debate poderá ser dinamizado sobre a base destas preguntas:

- Como son as políticas fiscais na República Dominicana e nos EUA? Todo o mundo paga impostos? Todo



o mundo beneficiase por igual do gasto social? Como afecta isto á sociedade?

- Leoncio ten unha reclamación moi clara: “Temos que reclamar ao Goberno que os servizos que a cidadanía ten, que tamén no campo os teña...” De que tipo de servizos fala Leoncio? Por que eses servizos non chegan ás comunidades rurais? Credes que as comunidades rurais teñen dereito a eses servizos? Por que?
- Leoncio cóntanos que os ricos non pagan impostos e, porén, “teñen todos os servizos que merece o ser humano”. No caso dos EUA, parece que “os multimillonarios

e as grandes corporacións serán as maiores beneficiadas pola baixa dos impostos”. Que che parecen ambas as afirmacións? Por que credes que ocorren estas situacións?

- Credes que é inevitábel que haxa persoas que non teñan acceso aos servizos públicos?
- Se ti foses presidente/a da República Dominicana e dos EUA, o que farías?
- Ocorre iso tamén en España? Credes que os servizos que teñen nunha vila da Estremadura e os que se teñen en Madrid ou Barcelona son os mesmos?

## 7. O papel da cidadanía

### Obxectivos:

- **Motivar o alumnado para pasar á acción transformadora.**
- **Identificar as accións que fomentan unha fiscalidade xusta e equitativa.**
- **Exercer o dereito á participación cidadá.**

### Temporalización:

Esta sección pode ser realizada aproximadamente nunha sesión de 50 minutos.

### Materiais:

- **Actividade 19:** o vídeo de Tilvas: [www.youtube.com/watch?v=3ONrL-n3xrY](https://www.youtube.com/watch?v=3ONrL-n3xrY)
- **Actividade 20:** Dependerá do soporte escollido para a realización de “O decálogo da Fiscalidade”.
- **Actividade 21:** Pantalla, proxector, computador/tablet/móbel con ligazón á internet. Fotocopias dos documentos propostos.

### Metodoloxía:

Traballo colaborativo.

### Orientacións:

#### Actividade 19: Tilvas, activista de Zambia

É importante traballar a responsabilidade individual e colectiva como cidadáns e cidadás para poder transformar as situacións de inxustiza. Poremos como exemplo inspirador o testemuño de Tilvas, activista de Zambia por unha fiscalidade xusta, para motivar o alumnado e que sexan conscientes de que coas súas accións poden mudar as cousas: [www.youtube.com/watch?v=3ONrL-n3xrY](https://www.youtube.com/watch?v=3ONrL-n3xrY)

#### Actividade 20: O decálogo da fiscalidade

Serán creados grupos de catro/seis estudantes (poden ser os mesmos que foron traballando en actividades previas ou non) e será distribuídos ao azar ou por elección dos equipos diferentes papeis da cidadanía. Terán que pensar en dez enunciados, estilo “o decálogo”, sobre o que, segundo eles, debería facerse ou non con relación á fiscalidade.



Os papeis serían: o/a político/a, o/a dono/a dunha grande empresa, o/a autónomo/a, o/a consumidor/a, a cidadanía de a pé, o/a propietario/a dun gran patrimonio, o/a xuíz/a, o/a inspector/a da Facenda...

Unha vez decidido “o decálogo” de boas prácticas do bo/a político/a cidadán/á / consumidor/a..., decidirase como se presentan. Poden ser vídeos creativos, fotografías, murais, presentacións Prezi... Todo dependería da creatividade dos equipos. Búscanse traballos claros e sen se desviar da idea do “decálogo da fiscalidade”.

Os que poidan ser pendurados ou presentados fisicamente deberán ser colocados na parede xunto ao resto de traballos, terminando con

isto o gran mural da fiscalidade que a estas alturas debería ter sido formado a partir da fotografía do Brasil da primeira actividade.

Tamén pode proporse que se pendure nalgún lugar visíbel do centro educativo para poder compartilo co resto de estudantes.

### Actividade 21: Zonas Libres de Paraísos Fiscais (ZLPF)

Proponse ao alumnado que realicen un exercicio práctico de presión cidadá para que os concellos contraten empresas que non están vinculadas con paraísos fiscais.

Podes guiar a investigación-acción a través deste esquema e recursos:

